

SPEAK TRUTH TO POWER
MOD UTAN GRÄNSER

MÄNNISKORÄTTSFÖRSVARARE SOM FÖRÄNDRAR VÅR VÄRLD

VERA STREMKOVSKAJA

VERA STREMKOVSKAJA

VITRYSSLAND

”JAG BEGÄRDE ATT SVARANDEN SKULLE SLÄPPAS FRI MOT BORGEN EFTERSOM HAN VAR MYCKET GAMMAL OCH SJUK. SOM SVAR HÄVDADE DOMSTOLEN ATT DET VAR MIN VÄDJAN SOM GJORDE MANNEN NERVÖS – ATT DET VAR ORSAKEN TILL HANS FÖRSÄMRADE HÄLSA. DÄREFTER UTFÄRDAR DE EN VARNING.”

Vera Stremkovskaja, ©2000 Eddie Adams

LAG OCH DEMOKRATISK ORDNING

Vitryssland bildades 1988 efter Sovjetunionens fall. Vera Stremkovskaja är en av grundarna till Centrum för mänskliga rättigheter i Vitryssland och har tidigare varit dess ordförande. Vera Stremkovskaja var en av landets mest respekterade jurister, känd för att försvara politiskt impopulära klienter. Som straff har hon trakasserats, hotats och åtalats för förtal.

År 1999 utfärdade Collegium of Advocates (det regeringskontrollerade advokatsamfundet) en ”sträng tillrättavisning” på grund av hennes rättframma försvar för mänskliga rättigheter, samt hotade med uteslutning om hon fortsatte sitt arbete. Den sovjetliknande regimen har hård kontroll på media, begränsar spridningen av oberoende press (när den inte förbjuds helt) och kontrollerar alla etermedier. Gatudemonstranter kan förvänta sig godtyckliga massarresteringar, misshandel och långa fängelsestraff, samtidigt som civilklädda statliga säkerhetsagenter ägnar sig åt hot och kidnappningar på gatan med total straffrihet. I polisstaten Vitryssland söker denna modiga kvinna skapa rättvisa för de få som vågar opponera sig mot orättvisorna. Vera Stremkovskaja är ett föredöme i tapperhet och mod. Hon bor för närvarande i Sverige.

De vitryska myndigheterna satte i gång en våg av trakasserier mot mig. Efter min återkomst från USA där jag hade hållit föredrag om människorättsituationen i Vitryssland, försökte myndigheterna dra tillbaka min advokatlegitimation. Jag uppmanades att inställa mig inför Vitrysslands Högsta domstol. Jag uppmanades också att inställa mig inför Minsks regionala advokatkommitté, en professionell organisation. De hävdade att det var två helt olika saker att försvara kriminella och att försvara mänskliga rättigheter. De sa att jag måste välja mellan att vara advokat eller människorättsaktivist.

HOT OCH VARNINGAR FRÅN MYNDIGHETERNA

Vid varje möte hotade de att återkalla min advokatlicens, med hänvisning till mina tal och möten i USA och mitt aktiva människorättsengagemang som inte ansågs förenligt med mitt yrke. Starka reaktioner till mitt försvar från utlandet, särskilt från de amerikanska och tyska ambassaderna, räddade min legitimation. Men de vitryska myndigheterna utfärdade en varning.

Jag fick en andra varning efter att ha överklagat en arrestering. Jag begärde att svaranden skulle släppas fri mot borgen eftersom han var gammal och sjuk. Som svar hävdade domstolen att det var min vädjan som gjorde mannen nervös, att det var jag som orsakade hans försämrade hälsa. Därefter utfärdades en varning.

Åtalet gällde en man vid namn Starovoitov. Han hade förvandlat en sovjetliknande jordbruksinstitution till ett nytt, marknadsorienterat företag där arbetarna fick aktier. President Lukasjenko motsatte sig detta och riktade en falsk anklagelse om förskingring mot mannen i syfte att krossa verksamheten.

När de hotade att återkalla min legitimation blev jag väldigt upprörd. Om jag förlorade min legitimation skulle jag förlora mitt jobb och möjligheten att försörja mig och min familj. Jag älskade mitt yrke. Det var en fruktansvärd tid, men jag ville fortsätta att försvara de mänskliga rättigheterna. Enligt den vitryska lagen är advokaten en professionell människorättsförsvarare. Endast de vitryska myndigheterna kunde komma på tanken att påstå att det är två skilda roller.

FÖRSVARAR DE SOM UTSATTS FÖR HOT FRÅN REGERINGEN

De flesta av mina klienter är människor som åtalats i politiska fall. De är samvetsfångar och känner sig skyldiga när jag på grund av dem utsatts för hot och press från regeringen. Det mest gripande ögonblicket inträffade efter rättegången mot Starovoitov. När jag träffade denne gamle, magre och gråhåriga man föll han mig om halsen, lutade sig mot mig och ropade: "Jag är så ledsen att jag har orsakat så många problem för dig." Andra klienter följde med och försvarade mig inför myndigheterna. Deras stöd och min moraliska övertygelse höll mig uppe. Hade jag låtit bli att göra min plikt, skulle nödvändiga förändringar i Vitryssland varit omöjliga. Jag förstod också att jag hade ett eget kors att bära. Jag kände starkt att jag var förutbestämd att utöva advokatyrket och att jag därför måste fortsätta med det.

SER KAMPEN SOM EN PLIKT

I viss mening ser jag världen som en sammanhängande skapelse som jag ingår i. Jag känner väl till vårt lands historia och olika civilisationers utveckling genom tiderna. Detta har varit en värdefull och användbar kunskap när jag format min syn på världen. Jag är poet och jag älskar poesi. Människor som skriver poesi uppfattar världen lite annorlunda. Min syn på världen är känslig och emotionell.

Jag har en plikt som samhällsmedborgare. Jag vänder mig till Bibeln och Jesus och frågar varför han gjorde det han gjorde för människorna, även för dem som inte trodde på honom. Det finns en rad från en rysk dikt, "Gå ensam och hjälp de blinda möta förtrycket, folkmassans likgiltighet och sarkasm." Detta är allas skyldighet och meningen med livet för mig.

Jag är ensamstående mor. Mina föräldrar är döda och jag uppfostrar ensam mitt barn. Vi känner och tänker på samma sätt och har en likartad syn på livet. Eftersom jag har många vänner och mitt hem är en mötesplats, träffar min son många kreativa människor. Samtidigt ser han hur trött jag är när jag kommer hem. Han ställer allt oftare frågor om mina fall. För mig är livet en process. Jag kan inte vara en människa med mitt barn och en annan på jobbet. Världarna går i varandra. Mina klienter blir

ofta mina vänner. De besöker mitt hem och träffar min son. Han dras till människor. Jag tror att jag är lyckligare än de som arbetar mellan nio och fem och låtsas göra något viktigt, när de i själva verket bara existerar.

Mod uppkommer när man gör något trots att omständigheterna är svåra. Man gör det som känns rätt och för att det är ens plikt. Den känslan av inre styrka är som en stålsträng inom en, som hjälper oss att fortsätta framåt. Den växer fram ur en vision om framtiden, ur tron på Gud, ur ett medvetande om något ödesbestämt, och utifrån kunskap om historia. Den kommer också från människor som omger mig, mina vänner och min son. Människor i USA och i andra länder som förstår och stöttar mig. De ger mig väldig kraft.

PROTESTERNA BÖRJAR SPRIDA SIG

Människor i Vitryssland är inte rädda längre. Rädslan som en gång höll dem i sitt grepp har börjat avta och de har blivit uppfinningsrika i sina protester. Protesterna kan vara lokala och små, men ändå tecken på motstånd. En fånge organiserade en protest mot rätterna i hans cell. Trots att han bara var en fånge försvarade han sin värdighet och sina rättigheter. Vid ett annat tillfälle hängde han ut sina smutsiga underkläder genom fönstret så att människor på gatorna kunde se. Han hoppades sätta press på vakterna så att de sanitära förhållandena blev bättre.

Ibland är protesterna riktigt roliga. En konstnär vid namn Pusjkin lade en gödselhög framför presidentpalatset. I den placerade han slagorden från president Lukasjenkos valkampanj tillsammans med en skylt med texten: "Resultatet av er presidenttid." Det finns en presidentvänlig ungdomsorganisation som heter Vitryska patriotiska ungdomsunionen. Under Aidsdagen överlämnade aktivister från det demokratiska ungdomsförbundet, under formella former, kondomer till den Lukasjenkovänliga ungdomsorganisationen med budskapet: "Så att det inte blir fler som ni." Tanken var att stoppa gruppen från att bli större.

TROR PÅ DEMOKRATI, RÄTTVISA OCH ETT ÖPPNARE SAMHÄLLE

Jag är säker på att den demokratiska processen i Vitryssland kommer att segra. Vi har inget annat val. Vitryssland är ett europeiskt land i hjärtat av Europa. Precis som förändringar har skett på andra ställen, kommer de att ske i Vitryssland. Jag ser vår historia som en del av utvecklingen som pågår över hela världen. Världshistorien visar att mänskligheten är en sammanslutning av alla människor. Vi är förenade i vår rörelse mot demokrati, rättvisa och ett öppnare samhälle. De demokratiska förändringarna kommer att äga rum i Vitryssland, eftersom det finns en massa smarta och flitiga människor som dagligen ägnar sig åt detta. Det internationella samfundet ger också särskilt stöd när det gäller allmänna val. USA reagerade starkt mot valet och Amnesty International fortsätter att fördöma Lukasjenkos regim för att hålla kvar samvetsfångar. Detta har hjälpt Vitryssland att se sig som en del av det internationella samfundet. Jag talade med president Clinton i Atlanta, under en ceremoni för internationella människorättsadvokater där jag fick en utmärkelse. Å det vitryska folkets vägnar uttryckte jag min tacksamhet till USA och vårt fortsatta hopp om demokratisk förändring.

TILL LÄRAREN

FN:S ALLMÄNNA FÖRKLARING OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

Artikel 6: Rätt att erkännas som en person inför lagen

Artikel 7: Rätt till likhet inför lagen

Artikel 8: Rätt till gottgörelse i behörig domstol

Artikel 9: Frihet från godtyckliga gripanden och utvisning

Artikel 10: Rätt till en rättvis offentlig rättegång

Artikel 11: Rätt att betraktas som oskyldig tills motsatsen har bevisats

ÖVERGRIPANDE FRÅGESTÄLLNINGAR

- Varför är likhet inför lagen så viktigt i en demokrati?
- Hur ska makten delas i en demokrati?
- Hur ser den politiska situationen ut i Vitryssland?

INNEHÅLLSMÅL

Genom att arbeta med övningarna ges eleven möjlighet att:

- Resonera kring ord och begrepp som har med mänskliga rättigheter att göra
- Lära om Vera Stremkovskajas arbete för mänskliga rättigheter
- Lära om juridiken kopplad till demokrati och mänskliga rättigheter
- Lära om situationen i Vitryssland

CENTRALA ORD OCH BEGREPP

- Maktindelning
- Likhet inför lagen
- Svaranden
- Borgen

ELEVAKTIVITETER

BOJKOTTA ELLER?

2014 kommer ishockey-VM hållas i Vitryssland. Det finns de som är kritiska mot detta och tycker att man inte ska gynna länder som inte följer de mänskliga rättigheterna.

- Vad tycker du om detta?
- Var går din gräns när det gäller att turista i ett land, vad kan få dig att välja att inte åka dit på grund av vad regimen gör eller tillåter?

ATT VARA LIKA INFÖR LAGEN

Justitia, den grekiska mytologins gudinna, avbildas ofta med en våg i ena handen, ett svärd i den andra och med ögonbindel.

- Hur ska man tolka detta?
- Varför är det så viktigt i en demokrati att alla är lika inför lagen?
- Är alla lika inför lagen i Sverige?

VAD HANDLAR BERÄTTELSEN OM?

Läs Veras berättelse och reflektera kring följande frågor med pennan i handen:

- Hur har hennes klienter reagerat på att hon stått upp för dem?
- Hon säger att livet är en process. Vad menar hon med det?
- Följande citat från en rysk dikt är viktig för Vera: "Gå ensam och hjälp de blinda möta förtrycket, folkmassans likgiltighet och sarkasm"
 - Hur tolkar du dikten?
 - Hur uppfattar du att Vera tolkar den?

- Vad är mod enligt Vera?

- Varför har hon valt att bli en försvarare av mänskliga rättigheter och öppet arbeta för att värna mänskliga rättigheter?

Diskutera i grupp:

- Presentera era tankar utifrån frågorna och reflektera kring detta.

Analysera:

- Använd analysmodellen på sidan 9 för att analysera den situation som Vera hamnade i.

MAKTDELNING

I det demokratiska styrelsesättet kan inte samma instans ha all makt. Man brukar dela upp det i den lagstiftande, verkställande och dömande makten.

Undersök:

- Hur ser denna uppdelning ut i det svenska samhället?
- Hur försäkras man sig om att all makt inte ligger i en hand?
- Jämför maktindelningen i det svenska politiska systemet med det amerikanska.

Undersök vidare:

- Dessa tankar om uppdelning av makt kommer från Charles-Louis de Secondat Montesquieu. Ta reda på mer om honom, den tid han verkade i och hans idéer.

VERAS DRIVKRAFTER

Det finns ofta flera olika orsaker som ligger bakom en människans beteende, det gäller även människor som väljer att riskera sitt liv för att försvara mänskliga rättigheter.

Argumentera med pennan:

Vad tror du är den huvudsakliga drivkraften för Vera Stremkovskaja i hennes arbete? Utgå från punkterna nedan och argumentera för den du anser vara viktigast:

- Inre drivkraft för vad som är rätt
- Ideologisk övertygelse
- Civilkurage
- Prestige/Egen vinning
- Egna erfarenheter av kränkningar
- Annat

Diskutera i grupp:

- Presentera dina argument och argumentera för din ståndpunkt

DEN SVENSKA RÄTTVISAN

Artikel 10: Rätt till en rättvis offentlig rättegång

Artikel 11: Rätt att betraktas som oskyldig tills motsatsen har bevisats

Detta är två av artiklarna i de mänskliga rättigheterna som ska reglera viktiga principer i ett rättssamhälle.

Undersök:

- Hur ser det svenska rättssystemet till att artikel 10 och 11 uppfylls?

VITRYSSLAND

Uppgiften här är att ta reda på mer om Vitryssland.

Utgå från punkterna nedan i din undersökning:

- Landets historia
- Hur styrs landet i dagsläget?
- Är det en demokrati?
- Vilken ställning har de mänskliga rättigheterna?

ARBETA VIDARE

Landguiden

Här kan du lära mer om olika länder.

www.landguiden.se

Advokater utan gränser

Advokater som arbetar för mänskliga rättigheter runt hela världen.

www.advokaterutanranser.se

Mod utan gränser – människorättsförsvarare som förändrar vår värld

Originalalets titel: *Speak Truth To Power – Human Rights Defenders Who Are Changing Our World* (2000)

Författare: Kerry Kennedy

Projektansvarig Speak Truth To Power: John Heffernan

Projektledare Sverige: Kajsa Wiktorin och Katja Wahlström

Redaktör: Kajsa Wiktorin

Texten är bearbetad och omarbetad av Mats Andersson och Ludvig Myrenberg för att följa den svenska läroplanen

© Text Kerry Kennedy

Grafisk form: Jennifer Kakaletis och Conny Lindström

Projektet genomförs med stöd från Svenska PostkodLotteriet.

- **Besök vår svenska hemsida:** rfkhumanrights.fryshuset.se
- **Besök RFK Human Rights hemsida:** rfkhumanrights.org/sweden
- **Följ oss på Twitter:** [@STTP_Sweden](https://twitter.com/STTP_Sweden)
- **Följ oss på Instagram:** [rfksweden](https://www.instagram.com/rfksweden)
- **Lägg till oss på Facebook:** [SpeakTruthToPower](https://www.facebook.com/SpeakTruthToPower)
- **Se klipp på YouTube:** [youtube.com/RFKHumanrightsComm](https://www.youtube.com/RFKHumanrightsComm)

WASHINGTON

1300 19th St, NW
Suite 750
Washington, DC 20036
Phone: 202.463.7575
Fax: 202.463.6606
rfkhumanrights.org

NEW YORK

515 Madison Avenue
Suite 718
New York, NY 10022
Phone: 917.284.6355
Fax: 347.426.2201
RFKCenter.org

EUROPE

Via Ghibellina 12/a
50122 Firenze, Italia
Phone: +39.055.5389250
Fax: +39.055.5383602
www.rfkennedyeurope.org

SWEDEN

Speak Truth To Power at Fryshuset
Mårtendalsgatan 2-8
120 30 Stockholm, Sweden
Phone: +46.8.6917600
rfkhumanrights.fryshuset.se